

Sari Sarkomaa kok ym.

Kirjallinen kysymys toimista puuttua alle 15-vuotiaiden lasten kasvaneeseen osallisuuteen vakaviin rikoksiin sekä lapsiasiainvaltuutetun ehdotuksesta perustaa suljetumpia yksiköitä lasten rikoskierteen katkaisemiseksi ja suojelun vahvistamiseksi

Eduskunnan puhemiehelle

Suomessa on kasvava huoli alle 15-vuotiaiden lasten osallisuudesta vakaviin rikoksiin ja ajautumisesta rikoskierteisiin. Nykyiset keinot puuttua alle 15-vuotiaiden rikoskierteeseen ovat useiden asiantuntijoiden mukaan riittämättömiä. Tässä yhteydessä on ehdotettu muun muassa suljetumpia hoitoyksiköitä ja tiiviimpää yhteistyötä poliisin ja lastensuojelun välillä.

Keskusrikospoliisin selvityksen mukaan alle 15-vuotiaiden tekemiksi epäiltyjen ryöstöjen määrä on kasvussa. Selvitys tuo esiin myös uusia ilmiöitä, kuten teon kuvaamisen ja uhrin nöyryyttämisen ryöstötilanteissa.

Keskusrikospoliisin selvityksen mukaan alaikäisten ryöstöt ovat yleistyneet muun muassa kouluissa. Alle 15-vuotiaiden tekemiksi epäiltyjen ryöstörikosten määrä on noussut merkittävästi. Myös ryöstöjen uhrin ovat aiempaa nuorempia.

Tämä ilmenee Keskusrikospoliisin julkaisemasta laajasta selvityksestä. Siinä on vertailtu poliisin tilastoja nuorten ryöstörikoksista vuosien 2015 ja 2023 välisenä aikana.

Selvityksen mukaan vuonna 2023 yli puolet kaikista ryöstörikosepäilyistä koski alle 21-vuotiaita. Alaikäisiä koskevia rikosepäilyjä kaikista ryöstörikosepäilyistä oli noin 38 prosenttia.

Voimakkainta ryöstörikosepäilyjen määrän kasvu on alle 15-vuotiailla. Vuonna 2023 alle 15-vuotiaiden ryöstörikosepäilyjä oli 37 prosenttia edellisvuotta enemmän.

Poliisi on raporttia kommentoidessaan todennut, ettei poliisilla ole tarpeeksi tehokkaita keinoja alle 15-vuotiaiden tekemiksi epäiltyjen rikosten selvittämiseksi. Rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on 15 vuotta. Poliisin mukaan vanhemmat jengiläiset hyödyntävät alle 15-vuotiaita rikosten tekijöinä.

9—11-vuotiaiden ryöstörikosepäilyjä kirjattiin viime vuonna 76 prosenttia edellisvuotta enemmän. Kyse on lukumääräisesti pienestä määrästä rikosepäilyjä.

Kirjallinen kysymys KK 31/2024 vp

12—14-vuotiaiden kohdalla ryöstörikosten kasvu oli 33 prosenttia, mikä tarkoittaa yli sadan rikosepäilyn suuruista nousua.

Selvityksessä perehdyttiin ryöstöistä epäiltyjen taustoihin. Suurin osa ryöstöistä epäillyistä on ollut epäiltynä myös muista rikoksista, kuten näpistyksistä.

Ryöstöstä epäilty on yleensä rikoskierteessä. Useimmat alle 15-vuotiaista kovassa rikoskierteessä olevat on sijoitettu lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitoksesta karkaaminen on helppoa. Lapset pystyvät jatkamaan rikosten tekemistä lähes keskeytyksettä.

Poliisi on nostanut esille ehdotuksen siitä, että vakavassa rikoskierteessä oleville nuorille sijoituskotia parempi paikka olisi nuorille tarkoitettu suljettu laitos. Poliisin mukaan tarvitaan uusia keinoja, jotta pystymme suojelemaan lapsiamme ja kansalaisia myös alaikäisten tekemältä väkivallalta.

Myös niin sanottujen hatkalaisten löytämiseen ja kiinniottamiseen liittyvää lakia on poliisin mukaan syytä tarkastella. Poliisin mukaan hatkassa olevat lapset ovat nykyajan katulapsia. He ajautuvat hyväksikäytön ja rikosten maailmaan.

Ryöstöt ovat yleistyneet sekä suomalaistaustaisilla että ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. Ryöstörikosepäilyjen määrän kasvu on ollut voimakkainta Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. Vuosina 2015—2022 suomalaistaustaisten rikostaso oli noin 1,4 ryöstörikosta tuhatta henkilöä kohden. Ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten kohdalla vastaava luku oli 4,6 ja Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten 5,4.

Ulkomaalaistaustaisella tarkoitettiin selvityksessä henkilöä, jonka ainoa tiedossa oleva vanhempi tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Selvityksen mukaan alaikäisten tekemiksi epäiltyjen ryöstöjen kohteena on yleensä toinen alaikäinen. Suurimmassa osassa tekoja tekijä on uhrille ennalta tuntematon. Nuoret ryöstävät koulukavereitaan ja muita tuttuja useammin kuin ennen. Selvityksen mukaan koulujen pihilla tapahtuneet ryöstöt ovat yleistyneet. Monesti kiusaamiseksi mielletty teko onkin rikos. Selvityksen mukaan nuorten ryöstörikosepäilyjen määrä on noussut kaikkien poliisilaitosten alueilla.

Ikäryhmän asukaslukuun suhteutettuna eniten ryöstöjä tehtiin vuonna 2023 Uudellamaalla ja kaupungeista eniten Helsingissä. Ryöstöjä tehdään etenkin sellaisissa kaupunginosissa, joissa on juna- tai metroasema.

Selvityksen mukaan uusi ilmiö nuorten tekemiksi epäillyissä ryöstöissä on teon kuvaaminen ja uhrin nöyryyttäminen. Tekoja on voitu perustella esimerkiksi veloilla tai kostolla. Yleisin väkivalta, jota ryöstössä käytetään, on lyöminen tai potkiminen. Teräaseita käytetään ryöstöissä eniten enemmän. Ampuma-aseita käytetään edelleen harvoin. Vuoteen 2015 verrattuna erilaisten brändituotteiden ja vaatteiden ryöstäminen on yleistynyt. Myös sähkötupakka ja nuuska ovat eniten useammin ryöstön kohteena.

Kirjallinen kysymys KK 31/2024 vp

Selvitys perustuu poliisin tulostietojärjestelmä Polstatin, poliisiasiain tietojärjestelmä Patjan ja Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilaston tietoihin.

Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarisen mielestä rikoskierteessä olevien lasten tilanteeseen pitäisi pystyä puuttumaan tehokkaammin.

Hänen mukaansa tulisi pohtia, tarvitaanko Suomessa lastensuojelulaitoksia, jotka antaisivat suljetumpaa hoitoa vakavien rikosten kierteessä oleville alle 15-vuotiaille lapsille. 15—17-vuotiaille vakavia rikoksia tekeville nuorille tulisi Pekkarisen mielestä mahdollisesti avata aivan omia yksiköitä.

Pekkarisen mukaa tilanne kaduilla on sen verran vakava, että olisi lasten itsensä kannalta parempi, jos pysäyttävämpää hoitoa olisi tarjolla.

Myös Helsingin poliisilaitoksen rikosylitarkastaja Markku Heinikari on nostanut esille, että hänen mielestään vakavassa rikoskierteessä oleville nuorille sijoituskotia parempi paikka olisi nuorille tarkoitettu suljettu laitos.

Nykyisistä sijoituskodeista karkaaminen eli hatkaan lähteminen on poliisin mukaan aivan liian helppoa. Hatkassa rikoskierteet jatkuvat ja poliisin mukaan joka neljäs lastensuojelulaitoksesta karannut lapsi joutuu seksuaalirikoksen uhriksi.

Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen korostaa, että suljetummissa yksiköissä lasten oikeudet eivät saisi vaarantua. Lähestymistavan tulisi hänestä olla hoidollinen. Hän huomauttaa, että tällaisten yksiköiden perustaminen vaatisi huolellisen lainsäädäntövalmistelun ja perustuslaillisen tarkastelun sekä riittävästi resursseja.

Poliisi on nostanut esiin kovempina keinoina myös tehostetun matkustuskiellon, vangitsemisen ja pidätysoikeuden laajentamisen alle 15-vuotiaisiin. Pekkarisen mukaan siinä törmätään kuitenkin monenlaisiin perus- ja ihmisoikeudellisiin ongelmiin. Hän ei kannata rikosvastuun alentamista 15 vuodesta, sillä keinoja tilanteeseen puuttumiseen on muitakin.

Lapsiasiavaltuutettu on poliisin kanssa samaa mieltä, että ei ole lapsen edun mukaista antaa rikoskierteen jatkua. Sen pysäyttämiseksi on löydettävä mekanismi.

Pekkarisen mukaan tilannetta voitaisiin parantaa poliisin ja lastensuojelun yhteistyöllä. Pekkarinen ehdottaa kiinnipitävämpiä lastensuojelun yksiköitä, jonne lapsen voisi sijoittaa sosiaalihuoltolainsäädännön mukaan siksi aikaa, että mahdollinen rikostutkinta on tehty ja lapsen rikosten tekemisen jatkuminen ollaan saatu estettyä.

Myös valtion lastensuojeluyksiköiden vs. johtaja Kaisa Tammi toivoo lakimuutoksia, jotta suljetumpia lastensuojeluyksiköitä voidaan hyödyntää paremmin.

Tammen mukaan hatkaan lähtee noin 3 800 lasta ja nuorta vuodessa. Valtiolla on viisi koulukotia, joissa on useita erityisen huolenpidon osastoja eli EHO-osastoja, jotka toimivat käytännössä suljettuina lastensuojeluosastoina. Niistä hatkaan lähteminen on erittäin vaikeaa.

Kirjallinen kysymys KK 31/2024 vp

Tammen mielestä laki näkee EHO-osastot rajoitustoimenpiteinä, vaikka niihin pitäisi suhtautua hoidollisina toimenpiteinä. Osa EHO:n asiakkaista on sitä ennen ollut jopa yli kymmenen kertaa lastensuojelun toimesta sijoitettuna asiakkaana.

EHO-osastot ovat Tammen mukaan kodin ja suljetun osaston välimalleja, joissa asiakkaat käyvät koulua, ruokailevat aikuisten kanssa ja jokaisella on oma huone.

Osastoilta poistutaan vain aikuisen kanssa. Lastensuojelulaki rajaa EHO-osastolla vietetyn yhtäjaksoisen enimmäisajan 90 päivään. Tammen mielestä tämä on liian vähän. Kolme kuukautta ilman päihteitä ja rikoksia on hoitojaksona liian lyhyt.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimiin hallitus ryhtyy alle 15-vuotiaiden lisääntyneen vakavaan rikolliseen toimintaan osallistumisen johdosta ja

mihin toimiin hallitus ryhtyy lapsiasiavaltuutetun ja poliisin ehdotuksesta perustaa suljettuja yksiköitä lasten rikoskierteen katkaisemiseksi ja suojelemisen vahvistamiseksi?

Helsingissä 19.2.2024

Sari Sarkomaa kok

Mia Laiho kok

Juha Hänninen kok

Karoliina Partanen kok